

SADURNÍ, M. Cinta; BARDOLET, Xavier. *Infermeres en guerra*. Vic: Eumo Editorial, 2023. 187 p. ISBN: 9788497668484

Aquest llibre és fruit d'un projecte d'investigació que l'autora, M. Cinta Sadurní, va culminar el 2022 amb la defensa de la tesi doctoral titulada *Infermeres de les Brigades Internacionals destinades a l'Hospital Internacional de Vic: humanisme i compromís polític (abril de 1938 – gener de 1939)*. Així, el llibre es fonamenta en els resultats de l'esmentat producte acadèmic, però adopta una forma literària molt peculiar amb l'objectiu de captivar els màxims lectors possibles. Ajudada pel periodista Xavier Bardolet i per les editores Gemma Redorta i Gemma Medina, l'autora assumeix el repte de divulgar el compromís professional i polític de les infermeres estrangeres i espanyoles destinades a l'Hospital Internacional de Vic, durant la Guerra Civil, donant la paraula a les mateixes protagonistes. És a dir, són les mateixes infermeres les que, a través dels seus diàlegs i relats, doten de vida les seves pròpies històries, tant les relacionades amb la seva estada a l'Hospital Internacional de Vic, com les d'altres àmbits i episodis viscuts durant el seu pas pel Servei Sanitari Internacional. D'aquesta manera, el llibre permet endinsar-nos en les experiències i vivències de dones com Fanny Bré (1907-1993), Ave Bruzzichesi (1913-1999), Dorothy Fontaine (1904-1987), Erika Glaser (1922-1993), Sally Kahn (1900-?), Hermina Marcusohn (1915-2000), Petronille Saloreá (1909-?), Stefania Wenzlová (1911-?) i Rose Weiner (1908-1995), entre d'altres. Certament, les converses entre aquestes protagonistes ajuden a captar l'atenció del lector, incentivant-ne la creativitat i la imaginació, sense que aquesta llicència literària alteri el rigor científic de la investigació.

Més enllà de la forma literària que adopta el llibre, és important situar als lectors en les coordenades en què s'emmarca aquesta publicació. Tal com expressa l'autora a l'inici del pròleg, és "la meua història familiar [la que] em va empènyer a centrar la recerca en la Guerra Civil; la meua professió, a dirigir la mirada cap a les infermeres, i l'Hospital Internacional de Vic em va proporcionar l'espai idoni per observar i comprendre les activitats que s'hi van portar a terme, així com la vida que hi bullia, on els

moments d'alegria i tranquil·litat anaven acompanyats de dificultats i mort". Per tant, seguint les directrius que la mateixa autora ens facilita en aquest fragment, la present ressenya intentarà posar en valor les principals virtuts d'aquesta obra a partir del següents tres eixos: 1) el llibre en el context de la recerca en sanitat durant Guerra Civil; 2) el llibre com a instrument per recuperar i donar veu a les infermeres; 3) l'Hospital Internacional de Vic com a quelcom més que un mer escenari mèdic.

Així, el primer eix que cal considerar és el d'ubicar aquest llibre com una aportació significativa dins del llarg llistat de recerques sobre la sanitat catalana durant la Guerra Civil, entre les quals destaquen, a tall d'exemple, la tesi de Carles Hervás (2005), així com el llibre que se'n va derivar —guardonat amb el Premi d'Història de la Medicina Catalana «Oleguer Miró i Borràs» (Hervás, 2014)—, o el llibre a cura d'Alfons Zarzoso i Àlvar Martínez-Vidal (2011). Tanmateix, també s'han de tenir presents les investigacions que podem trobar publicades en aquesta mateixa revista, com les exposades —dins la secció dedicada a “Medicina, Guerra Civil i dictadura”— durant el XV Congrés d'Història de la Medicina Catalana celebrat a Berga al 2008 (Guerrero, 2008) i incloses al volum 50 de la revista *Gimbernat*. No podem repassar aquí tot el ventall d'articles que la revista conté en relació amb aquest objecte d'estudi, ja que l'arc cronològic va des del primer article publicat a càrrec de Barberà i Adserà (1985), fins al darrer —fins al moment— de Sauret i Comelles (2025). En l'entremig destaquen, entre molts d'altres, els elaborats per Hervás (2008a; 2021), Calbet *et al.* (2008) o Corbella (2009). Per tot plegat, valgui aquest paràgraf per deixar constància que *Gimbernat* és una plataforma de consulta indispensable per aprofundir en les qüestions sanitàries i assistencials durant la Guerra Civil. La ressenya d'aquest llibre n'és l'enèsim exemple.

El segon eix que ens permet tractar aquest llibre és el relacionat pròpiament amb la recuperació de la veu de les infermeres. Moltes són les recerques històriques que han permès recobrar els testimonis de diferents professionals de la salut durant la Guerra Civil, d'entre les quals destaquen per la seva abundància les centrades en metges (Hervás *et al.* 2012) o farmacèutics (Hervás, 2024). Tanmateix, no han estat tan freqüents les publicacions que han fet visible la història de les infermeres durant el conflicte bèl·lic esmentat. El present llibre, doncs, s'ha

d'articular dins d'un conjunt de publicacions que, en els darrers anys, centren la seva atenció en aquesta tasca de recuperació històrica. En aquest sentit, sobresurt la feina realitzada per alguns membres de l'Associació Febe d'Història de la Infermeria, amb la publicació de diferents llibres (Ramió i Torres, 2015), capítols de llibre (Torres, Ramió i Gallego, 2023) i articles (Ramió, Torres i Gallego, 2023).

Finalment, el tercer eix del llibre és el que ens permet observar l'Hospital Internacional de Vic com un centre assistencial, però també com un entramat polític i social. Pel que fa a la vessant assistencial, es fa necessari ubicar l'organització i evolució d'aquest hospital dins la tercera de les cinc etapes proposades per Hervás (2008b). És a dir, durant el període iniciat al 1938, moment en què la guerra arribà al territori català. Això va obligar a una militarització generalitzada de la població i, pel que fa a les infraestructures assistencials, a reconvertir antigues instal·lacions o a crear-ne urgentment de noves per a poder atendre tots els ferits i malalts procedents del front. És en aquest marc quan es va crear la xarxa d'hospitals de les Brigades Internacionals. Tanmateix, les narracions de les protagonistes del llibre ens permeten veure l'hospital no tan sols com a unitat militar o assistencial, sinó com espai compartit que ens apropa al lligam entre les cures i la lluita antifeixista, partint de la premissa que les cures de qualitat englobaven tant la dimensió física com la moral. És a través d'aquesta premissa que el llibre ens descriu, entre altres iniciatives, les activitats que les infermeres organitzaven per tal de millorar l'estat d'ànim dels hospitalitzats, ja fos mitjançant el cant coral, el teatre o l'elaboració de periòdics murals.

Detallats els tres eixos en els quals s'incardina el llibre, cal fer esment de la seva estructura. L'obra consta de tres parts, les quals coincideixen amb cada una de les tres etapes per què va passar l'Hospital Internacional de Vic durant el seu breu període de funcionament (abril de 1938 – gener de 1939). La primera part ens parla de la creació de l'hospital i del brot de febre tifoide al qual van haver de fer front tant els professionals sanitaris com les persones hospitalitzades. La segona part ens apropa al control polític de l'hospital i a com s'atenien els refugiats, però també ens detalla les activitats político-culturals que s'hi van fer i que van obrir l'hospital al conjunt dels vigatans. Finalment, la tercera part analitza l'evacuació de les Brigades, el desmantellament de l'hospital i el camí de retorn de les

infermeres cap a casa seva o cap a l'exili. El llibre clou amb un capítol final dedicat, entre altres aspectes històrics, a la memòria biogràfica de les infermeres protagonistes.

En resum, el llibre *Infermeres en guerra* és molt més que la simple història d'un hospital establert per les Brigades Internacionals a Vic. És, entre molts d'altres aspectes destacables, un llibre que recull la memòria compartida de solidaritat, llibertat, estima i, al mateix temps, de por, ràbia, patiment, control i frustració. I també és, en paraules de la mateixa autora, un llibre que “posa en primer pla la contribució de les dones a la democràcia i a les accions vinculades amb el sosteniment de la vida”.

BIBLIOGRAFIA

Barberà, A.; Adserà, I. (1985), “Assistència hospitalària prestada en el Monestir de Montserrat durant la guerra civil espanyola”, *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, núm. 3, pp. 79-84, <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/43166>

Calbet, J.M.; Hervás, C.; Guerrero, L. (2008), «Metges de Catalunya morts durant la Guerra Civil i la repressió franquista: resultats preliminars», *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, 2008, núm. 50, pp. 109-17, <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/139770>

Corbella, J. (2009), «La Guerra de 1936-1939, la medicina i l'exili», *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, núm. 52, pp. 161-70, <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/263116>

Guerrero, L. (2008), «Crònica del XV Congrés d'Història de la Medicina Catalana», *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, 2008, núm. 49, pp. 9-18, <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/138747>

Hervás, C. (2005), *Sanitat a Catalunya durant la República i la Guerra Civil*, Barcelona, Universitat Pompeu Fabra [tesi doctoral].

Hervás, C. (2008a), «La clínica militar núm. 5: un hospital de les Brigades Internacionals a Santa Coloma de Farners (1938-1939)», *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, núm. 50, pp. 45-62, <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/139766>

Hervás, C. (2008b), «Hospitals de sang a Catalunya durant la Guerra Civil (1936-1939). Visió de conjunt: metodologia de recerca», *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, núm. 50, pp. 63-67, <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/139767>

Hervás, C. (2014), *La xarxa hospitalària a Catalunya durant la Guerra Civil (1936-1939)*, Manresa, Publicacions de l'Arxiu Històric de les Ciències de la Salut.

Hervás, C. (2021), «Consideracions sanitàries entorn de la Batalla de l'Ebre», *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, 2021, núm. 75, pp. 125-48, <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/388291>

Hervás, C. (2024), «Un farmacèutic a la Batalla de l'Ebre: el testimoni d'Alfred Pérez-Iborra», *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, núm. 82, pp. 167-84, <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/429419>

Hervás, C.; Alemany, S.; Francès, L. (2012), «De l'aula al front: les memòries de guerra i exili del metge Àngel Latorre Ríos (1936-1939)», *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, núm. 58, pp. 203-22, <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/308167>

Ramió, A.; Torres, C. (2015), *Enfermeras de Guerra*, Barcelona: Ed. San Juan de Dios.

Ramió, A.; Torres, C.; Gallego, G. (2023), «L'humanitarisme de les infermeres en la Guerra Civil Espanyola», *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, núm. 79, pp. 103-20, <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/408272>

Sauret, J.; Comelles, J.M. (2025), "Jaume Sauret Guasch (1910-1964). 'Antibiografia' d'un psiquiatre del POUM". *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, núm. 83, pp. 85-107, <https://raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/433310>

Torres, C.; Ramió, A.; Gallego, G. (2023), "La infermeria als hospitals barcelonins durant la Segona República i la Guerra Civil espanyola (1932-1938)", a Alfons Zarzoso i Josep Barceló (eds.), *Barcelona Hospitalària*, Barcelona: MUHBA, pp. 467-480.

Zarzoso, A.; Martínez-Vidal, Á. (2011), *Medicina, guerra i exili. Una generació destruïda per la guerra*, Barcelona: CSIC.

© Josep Barceló Prats, 2025

Professor lector Serra Hünter del Departament d'Infermeria.

Universitat Rovira i Virgili. josep.barcelo@urv.cat

 <https://orcid.org/0000-0002-8818-0872>

Aquest document està subjecte a una llicència Creative Commons

